

Reformationen

Hvilket klassetrin?

3. - 4. klasse	
5. - 6. klasse	X
7. - 9. klasse	

Forløbets omfang?

Kort forløb (1-4 lektioner)	
Mellemlangt forløb (5-8 lektioner)	
Langt forløb (9+ lektioner)	X

NB! 1 lektion = 45 min.

Hvilke kompetenceområder dækker forløbet?

Det lokale, regionale og globale	X
Familie og fællesskaber	
Historiekanon	X
Historisk bevidsthed	
Historiske fortællinger	
Historiske problemstillinger	
Historiske problemstillinger og løsningsforslag	
Historiske scenarier	
Historiske spor	
Kildeanalyse	
Konstruktion og historiske fortællinger	
Kronologi	
Kronologi, brud og kontinuitet	X
Livsgrundlag og produktion	
Principper for overblik	X
Samfund	
Sprog og skriftsprog	

Indeholder forløbet følgende elementer?

Inddrager bevægelse	X
Tværfagligt forløb	
Uden for skolen	

Reformationen

Problemstilling

Hvad er reformationen? Hvilke konsekvenser fik reformationen i Europa og i Danmark?

Præsentation og begrundelse

Eleverne skal i dette forløb arbejde med en del af kristendommens historie i Danmark, nærmere betegnet udviklingen af kristendommen fra vikingetiden til renæssancen. Forløbets primære sigte er "Reformationen", men det starter med en gennemgang af overgangen fra hedensk tro til kristendom, og afsluttes med en kort introduktion til 30-årskrigen og Den Westfalske Fred. I den henseende inddrager dette forløb tre kanonpunkter nemlig Jellingstenene, Reformationen og Den westfalske fred.

At arbejde med alle tre kanonpunkter i samme forløb giver eleverne bedre muligheder for at se sammenhænge mellem de forskellige overgange, men også for at forstå, hvordan de samfundsmæssige forhold i samtiden har haft betydning for udviklingen, og hvordan udviklingen har været med til at forme samfundet.

Reformationen behandles mere dybdegående end de to øvrige emner. Ønsker man at arbejde med indgående med disse to andre emner, kan forløbet "Jellingstenene" til 3.-4. klasse og "Den Westfalske fred" til 5.-6. klasse anbefales. Begge forløb ligger frit tilgængeligt på historiekanon.coms hjemmeside.

Kompetenceområde/-mål

Kronologi og sammenhæng

Eleven kan sammenligne væsentlige træk ved historiske perioder

- Eleven kan placere historiske perioder i absolut kronologisk sammenhæng.
- Eleven kan identificere brud og kontinuitet i historien.
- Eleven kan begrunde principper for inddeling af historien.
- Eleven kan redegøre for samspil mellem aspekter fra dansk og omverdens historie.
- Eleven kan bruge kanonpunkter til at skabe historisk overblik og sammenhængsforståelse

Historiebrug

Eleven kan perspektivere egne og andres historiske fortællinger i tid og rum.

- Eleven kan analysere brug og funktion af fortalt historie.

Materialer

- Kjær, Sidse: Den danske historiekanon, Projekt M, 2019-20. (Jellingstenene, Reformationen og Den westfalske fred)

Link: <https://www.historiekanon.com/se-film-4000-f-kr>

- DR.DK/Skole: Harald Blåtand og munken Poppo, 2017. (Historien om Danmark)

Link: <https://www.dr.dk/skole/mediaitem/urn:dr:mu:programcard:58f61f8c6187a41318ba234e>

- Andersen, Tanja: Match om Jellingstenene, 2020 (Bilag 1)

- Andersen, Tanja: Vikingetiden, 2020 (Bilag 2)

- Andersen, Tanja: Martin Luther, 2020 (Bilag 3)

- Andersen, Tanja: Luthers teser, 2020 (Bilag 4)

- Andersen, Tanja: Katolikker og protestanter, 2020 (Bilag 5)

- Andersen, Tanja: Middelalderen i Danmark, 2020 (Bilag 6)

- folkeuniversitetet: Reformationen, 2017

Link: https://www.youtube.com/watch?v=Y6cdXMBjHPc&feature=emb_logo

- Andersen, Tanja: Reformationen i Danmark, 2020 (Bilag 7)

- Ebbe Kløvedal Reich: Skippet Klements morgensang, (Bilag 8)

- Andersen, Tanja: Renæssancen i Danmark, 2020 (Bilag 9)

- Andersen, Tanja: 30-årskrigen, 2020 (Bilag 10)

- Andersen, Tanja: Tidslinjen, 2020 (Bilag 11)

Lektionsplan: Reformationen

Lektionsplan				
Modul	Indholdsmæssigt fokus	Færdighedsmål	Læringsmål	Undervisningsaktivitet
1 (2 lektioner)	Overgang til Kristendom	<p>Eleven kan identificere brud og kontinuitet i historien.</p> <p>Eleven kan redegøre for samspil mellem aspekter fra dansk og omverdens historie.</p> <p>Eleven kan bruge kanonpunkter til at skabe historisk overblik og sammenhængsforståelse</p>	<p>Eleven kan</p> <ul style="list-style-type: none"> Redegøre for centrale begivenheder og personer forbundet med at Danmark bliver et kristent land 	<ul style="list-style-type: none"> Se filmen "Jellingstenene" på historiekanon.com Se sammen videoen på dr.dk/skole "Harald Blåtand og munken Poppo" Eleverne laver individuelt "match jellingstenene" (Bilag 1). Se "Øvrige gode råd og kommentar" for lærervejledning til aktiviteten. Eleverne læser om Vikingtiden i bilag 2 og skriver derefter 5-10 sætninger om vikingetiden. Afslut med en ordstafet på "Jellingstenene" og "Vikingetiden". Se "Øvrige gode råd og kommentar" for lærervejledning til aktiviteten.
2 (3 lektioner)	Martin Luther	<p>Eleven kan identificere brud og kontinuitet i historien.</p> <p>Eleven kan bruge kanonpunkter til at skabe historisk overblik og sammenhængsforståelse</p>	<p>Eleven kan</p> <ul style="list-style-type: none"> Redegøre for hovedtrækkene i Reformationen Forklare hvordan kristendommen udvikler sig Sammenligne de to kristne retninger: Protestantisme og katolicisme 	<ul style="list-style-type: none"> Se sammen filmen "Reformationen" på historiekanon.com Elever skal læse bilag 3 "Martin Luther". Du kan vælge at udlevere teksten som eleverne læser, eller du kan vælge en af de mulige aktiviteter som foreslås i "Øvrige gode råd og kommentar" Eleverne får udleveret følgende spørgsmål på et ark, som de besvarer som en "walk n´talk" <ul style="list-style-type: none"> Hvem var Martin Luther? Hvad er Skærsilden Hvilke tanker havde Martin Luther om kristendommen? Hvad er et afladsbrev? Hvad var ifølge Luther vigtigst for at være en god kristen? Hvad er en tese? Hvad er en kætter? Hvorfor var bogtrykkerkunsten vigtig for Reformationen? <p>Lav evt. en opsamling på spørgsmålene efterfølgende.</p> <ul style="list-style-type: none"> Eleverne læser bilag 4 "Luthers teser" og besvarer de dertil hørende spørgsmål. Lav en opsamling på klassen om Martin Luther og hans teser Eleverne læser bilag 5 "Katolikker og protestanter" Eleverne laver en tegning, der viser katolicisme på den ene siden, og protestantisme på den anden side

				<ul style="list-style-type: none"> ▪ Afslut med en ordstafet på "Martin Luther" og "Reformationen". Se "Øvrige gode råd og kommentar" for lærervejledning til aktiviteten.
3 (3-4 lektioner)	Reformation i Danmark	<p>Eleven kan analysere brug og funktion af fortalt historie.</p> <p>Eleven kan identificere brud og kontinuitet i historien.</p> <p>Eleven kan redegøre for samspil mellem aspekter fra dansk og omverdens historie.</p> <p>Eleven kan bruge kanonpunkter til at skabe historisk overblik og sammenhængsforståelse</p>	<p>Eleven kan</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Redegøre for reformationen i Danmark ▪ Forklare hvordan historie kan bruges i en sang ▪ Forklare hvorfor Danmark bliver protestantisk 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Eleverne læser bilag 6: "Middelalderen i Danmark" og laver opgaven nederst, hvor de skal matche spørgsmål og svar. ▪ Se sammen videoen "Reformationen" fra folkeuniversitetet. ▪ Eleverne læser bilag 7 "Reformationen i Danmark" ▪ Eleverne skal arbejde med bilag 8: "Skipper Clement sang". I kan lave en fælles afkodning af verset. Derefter bliver eleverne delt ud på de 6 vers, hvor de skal oversætte/arbejde med tekstens indhold og fremlægge det på klassen. ▪ Uddyb evt. Grevens fejde ▪ Afslut med en ordstafet på "Middelalderen" og "Reformationen 1536". Se "Øvrige gode råd og kommentar" for lærervejledning til aktiviteten.
4 (1-2 lektioner)	30-årskrigen og Den Westfalske fred	<p>Eleven kan identificere brud og kontinuitet i historien.</p> <p>Eleven kan redegøre for samspil mellem aspekter fra dansk og omverdens historie.</p> <p>Eleven kan bruge kanonpunkter til at skabe historisk overblik og sammenhængsforståelse</p>	<p>Eleven kan</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Redegøre for centrale begreber der er knyttet til 30-årskrigen 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Se sammen filmen "Den westfalske fred" på historiekanon.com ▪ Læs bilag 9 "Renæssancen i Danmark" ▪ Læs bilag 10 "30-årskrigen" ▪ Afslut med en ordstafet på "30-årskrigen". Se "Øvrige gode råd og kommentar" for lærervejledning til aktiviteten.
5 (2-3 lektioner)	Tidslinje	<p>Eleven kan placere historiske perioder i absolut kronologisk sammenhæng.</p> <p>Eleven kan identificere brud og kontinuitet i historien.</p>	<p>Eleven kan</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Redegøre for de 3 historiske perioders særtegn inden for kristendommens historie ▪ Forklare kristendommens udvikling i Danmark fra ca. 800 til 1648. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Til elevernes tidslinje skal de bruge: <ul style="list-style-type: none"> - deres match om jellingstenen - elevteksten "Vikingtiden", "Middelalderen" og "Renæssancen" - Ordstaffeter fra de forrige moduler - Elevteksterne: "Martin Luther", "Luthers teser", "Katolikker og protestanter" og "30-årskrigen" ▪ Opgaven er formuleret til eleverne i bilag 11

		<p>Eleven kan begrunde principper for inddeling af historien.</p> <p>Eleven kan redegøre for samspil mellem aspekter fra dansk og omverdens historie.</p> <p>Eleven kan bruge kanonpunkter til at skabe historisk overblik og sammenhængsforståelse</p>	<ul style="list-style-type: none">▪ Redegøre for det centrale i de 3 kanonpunkter: Jellingstenene, Reformationen og Den westfalske fred.	
--	--	---	--	--

NB! 1 lektion = 45 min.

Forslag til:

Undervisningsdifferentiering

Ønsker man at differentiere undervisningen, særligt for de læsesvage elever, kan det anbefales at de får tekstmaterialet i elektronisk form.

Evalueringsformer

Eleverne skal lave et visuelt udtryk i form af en tidslinje, der både dækker kanonpunkter, perioder og begivenheder. Et sådan projekt er en rigtig god måde at træne eleverne i kulturteknikker, som de i højere grad kommer til at stifte bekendtskab med i overbygningen.

Bevægelse

Da materialet er ret teksttungt er det forfatterens intension, at en stor variation i aktiviteter kan skabe en modvægt det øvrige tunge stof. Nogle af disse aktiviteter indebærer bevægelse, mens andre blot sigter mod andre måder at arbejde med stoffet på. Du kan som lærer selv øge mængden af aktivitet, men jeg har skabt forløbet ud fra en forståelse for og accept af, at alsidighed altid er den optimale opskrift på god uddannelse.

Øvrige gode råd og kommentarer

Generelle forhold

Da elevmaterialet er ret omfattende anbefales det, at man printer det hele ud på en gang og udlever det som et samlet kompendie. I så fald kan man også med det samme tilføje blanke sider til opgaverne, så kompendiet både er til læsning og skrivning.

En måde at gøre forløbet mindre teksttungt er ved at lave mundtlige oplæg på baggrund af den viden, som bliver præsenteret i tekstmaterialet. En afvejning af hvad der er bedst for dig og din klasse, afhænger først og fremmest af jeres præferencer og kultur.

Modul 1+2+3+4: Ordstafet

På tavlen skriver du øverst oppe overskrifterne som er angivet i det enkelte modul. Eleverne inddeles i mindre grupper 4-6 er optimalt. Hver gruppe får enten sit eget felt på tavlen, eller hver sin farve tusch. På skift løber en fra gruppen op til tavlen og skriver et ord eller laver en simpel tegning, der har at gøre med emnet. De andre i gruppen skal i mellemtiden tale sammen om, hvem den næste er, og hvad han eller hun skal skrive eller tegne.

Modul 1: Match Jellingstenene

Eleverne får udleveret bilag 1 og skal matche udsagn i venstre kolonne med svarene i højre kolonne ved at forbinde felterne med hinanden. Brug denne aktivitet til at evaluere på, om eleverne har forstået de grundlæggende årsager til, at Danmark bliver et kristent land.

Modul 2: Martin Luther

Du kan vælge mellem forskellige måder eleverne skal arbejde med teksten på. Her er fremstillet to måder. Begge muligheder har den ulempe, at eleverne ikke nødvendigvis kommer til at læse hele teksten, men kan løse opgaverne ved hjælp af skimmelæsning.

- 1) Eleverne får udleveret teksten. Spørgsmålene hænger hver for sig forskellige steder på skolen. Eleverne bevæger sig i grupper rundt og finder spørgsmålene og besvarer dem mundtligt ved at finde det relevante tekststykke.
 - 2) Eleverne får udleveret et spørgsmål. Rundt omkring på gangen hænger brudstykker af teksten. Eleven skal nu finde det tekststykke, der er relevant for besvarelsen af deres spørgsmål.
-

Bilag 1: Match om Jellingstenene

Han er en af Danmarks konger og var søn af Gorm den gamle	Danmark
Dette var tidligere Danmarks hovedstad	Jesus
Han fik lavet den lille jellingsten	Thyra
Han var ikke særlig begejstret over, at hans far var blevet kristen	Danmarks dåbsattest
Nogle af navnene på guderne før kristendommen blev indført	Kejser Otto
Det kaldes den store Jellingsten også	Poppo
Han er afbildet på den store Jellingsten	Jelling
Han er den præst, der omvende og døber Harald Blåtand	Tyskland
Hvem var det, at Harald Blåtand var så bange for?	Harald Blåtand
Hvilket land bliver for første gang i historien omtalt på den store Jellingsten?	Gorm den gamle
Hvilket land truer med at angribe Harald Blåtands rige?	Svend Tveskæg
For hvem er den lille Jellingesten rejst?	Thor og Odin

Bilag 2: Vikingetiden

Vikingetiden varede fra ca. 800 til 1050. De mennesker, der levede i Danmark, Norge og Sverige i denne periode kalder vi for vikinger. Du har sikkert hørt en del om vikingerne, men meget af det er ikke helt sandt. Fx havde vikingerne ikke horn i deres hjelme, og det er heller ikke rigtigt, at de altid var ude for at plyndre andre lande eller at de altid var på togter. De fleste levede som fredelige bønder.

Jernalderen

Vikingetid

Middelalderen

Det er rigtigt nok, at vikingerne ofte rejste ud i verden. Mange af dem tog nemlig på togter. Det var dog ofte handelstogter, og ikke altid plyndringstogter. Vikingerne kom til lande som England, Grønland, Rusland, Frankrig og endda hele vejen til Tyrkiet. Ja, Erik den lykkelige opdagede endda det amerikanske kontinent. Nogle af vikingerne slog sig ned i de nye områder, andre vendte tilbage med kostbare ting, de havde stjålet eller varer de havde handlet sig til. De, der ikke rejste ud, blev hjemme og levede som bønder eller levede som handelsfolk eller håndværkere i de små byer.

I begyndelsen af vikingetiden var der tale om stammesamfund. En stamme er et lille samfund med en leder, høvdingen. Der var mange forskellige stammer, der havde kontrol over et bestemt område og som havde en høvding, der var deres leder. Men som I har set i videoerne, så blev Danmark under Harald Blåtand samlet til ét rige med ham som konge for dem alle.

I starten af vikingetiden troede de fleste vikinger på guder som Thor, Odin og Freja. De mange guder som vikingerne troede på havde forskellige betydninger og kunne forskellige ting. Fx var der en gud for frugtbarhed (Freja), en anden for krig og en for torden (Thor). Det var vigtigt for vikingerne, for så kunne man tilbede og ofre til præcis den gud, som man lige stod og havde brug for. Som regel blev der ofret smykker, våben og mad. Hvis man oplevede rigtigt meget modgang kunne man tro, at det skyldtes, at man ikke ofrede nok, og så kunne man godt finde på at ofre et menneske.

De kristne kaldte vikingerne for hedninge. Det er sådan et negativt ord for folk, der ikke tror på Gud og Jesus. Men i løbet af vikingetiden lærte flere og flere vikinger om kristendommen, fordi vikingerne rejste ud i verden til de steder, hvor kristendommen var udbredt især i det sydlige Europa.

Selvom Harald Blåtand på den store Jellingsten skrev, at han gjorde danerne kristne er der rigtigt meget der tyder på, at mange vikinger var kristne inden Harald selv blev døbt. Nogle historikere mener, at årsagen kunne være, at vikingerne generelt var tilfreds med at have flere guder, og at de derfor heller ikke havde noget problem med at blande guderne fra den nordiske mytologi sammen med den kristne Gud. For dem gjaldt det om at have flest mulige guder på deres sider, så de fik mest mulig hjælp til høsten, fødslen, togter eller hvad der nu ellers kunne bekymre dem i deres hverdag. En anden mulig årsag kunne være, at det gjorde det nemmere for dem at handle med de mennesker, der boede i kristne områder. Hvis man var en hedning, var det nemlig ikke sikkert, at de ville handle med en.

Men en ting ved vi med sikkerhed: Der var kristne vikinger i Danmark inden Harald Blåtand lod sig døbe, og der var stadig hedninger efter, at han havde "gjort danerne kristne". Det skyldes, at det er nemmere at indføre en ny lov, end det er at få folk til at skifte tro. Men henover de næste hundrede år forsvandt den hedenske tro mere og mere, og flere og flere, ja vel egentligt alle danskere, blev kristne.

Opgave:

Skriv nu 5-10 sætninger om Vikingetiden. Die sætninger skal indeholde følgende ord: Vikingetid, togter, Harald Blåtand, Gud/guder, Jellingstenen, kristendom, og hedninge.

1)

2)

3)

4)

5)

6)

7)

8)

9)

10)

Bilag 3: Martin Luther

Martin Luther blev født i 1483 og døde i 1546. Han var tysk munk og havde viet sit liv til Gud. Selvom han var kristen, så var han meget uenig med den måde, kirken opførte sig på og derfor besluttede han sig for at ændre kirken. Nogen syntes at det var en rigtig god ide, andre synes det var en vanvittig ide.

På Luthers tid var den kristne kirke katolsk. Katolikkerne var overbeviste om, at gode mennesker kom i himlen, og at onde mennesker kom i helvede. Men katolikkerne var også sikre på, at alle mennesker, uanset hvor gode de havde været, skulle en tur forbi skærsilden. Det var et frygteligt sted med ild og meget smerte, hvor man kom hen, når man døde for at få rensset sine synder væk. Alle mennesker var naturligvis meget bange for skærsilden. Derfor var de villige til at gøre meget for at undgå mere tid i skærsilden end allerhøjest nødvendigt. Det kunne man opnå ved at betale penge til kirken. De købte såkaldte "afladsbreve", som var en slags bøde man kunne betale for ens synder. Man kunne altså betale for ikke at skulle brænde alt for meget i skærsilden. Mange mennesker betalte mange penge og den katolske kirke blev derfor meget rig.

Som ung oplevede Martin Luther et voldsomt uvejr med torden og lyn. Han blev meget bange da et lyn slog ned lige ved siden af ham. Han bad til helgen Sankt Anna om, at hun skulle beskytte ham. Til gengæld lovede han hende, at han ville gå i klosteret og blive munk, hvis hun beskyttede ham. Derfor tog Luther i kloster for at blive munk.

Livet som munk viste sig dog at være noget sværere for Luther, end han havde forestillet sig at det ville være. Han prøvede at gøre alt det rigtige for at være en god munk, men han syntes at livet som munk virkede forkert. Luther havde det også svært med, at den Gud han læste om i biblen var en straffende og hård Gud. Han mente ikke, at det var sådan. Han mente, at Gud var tilgivende og kærlig.

En dag slog det Luther, at "*Gud frelser kun syndere, belærer kun de dumme, beriger kun de fattige og levendegør kun de døde*". Med andre ord var der ifølge Luther ikke meget ved, altid at være så god. Luther tænkte, at det vigtigste derfor var, at man var den, man nu engang var, og at man brugte sin tid på at hjælpe andre, frem for at redde sig selv hele tiden gennem bøn og korrekt opførsel.

Luther blev så glad og begejstret for denne nye måde at opleve Gud på. Han besluttede sig for, at han ville fortælle andre om, hvad han havde opdaget i biblen. Derfor skrev han 95 teser (en slags påstand) på et stykke papir, som blev hængt op på kirkedøren til Wittenberg kirke, hvor han boede. Så kunne alle folk i byen læse det, han havde skrevet. En tese er noget, man gerne vil have undersøgt nærmere ved fx at drøfte det med andre. Luther ville gerne diskutere kristendommen og Gud.

Luthers teser handlede om det, han gerne ville ændre ved kirkens måde at gøre tingene på. Hele tiden henviste han til biblen og til, at det som kirken sagde og gjorde, ikke passede med det, der stod i biblen. Noget af det, som han især var utilfreds med var, at kirken havde så meget magt og så mange penge, mens folket var fattige og ikke havde magt. Kirken og præsterne blev meget sure på Luther, men befolkningen kunne godt lide hans teser.

Da paven i Rom hørte om, hvad Luther havde gjort, blev han meget vred. Det var ikke normalt, at man som præst eller munk sagde paven imod. Paven var jo – ifølge katolikkerne – Guds stedfortræder på jorden. Paven skrev en besked til folket om, at det var ulovligt at læse Luthers teser, og at de skulle brændes. Han ville også have Luther til at indrømme, at det han havde skrevet, slet ikke passede. Men det ville Luther

ikke. Paven blev til sidst så vred på Luther, at han bortviste ham fra den katolske kirke – han fyrede ham med andre ord. Paven sagde, at Luther var en kætter. En kætter er en, der går imod den kristne tro. Og ifølge paven burde sådan nogen fanges, fængsles og måske endda brændes på bålet.

Men Luther havde også mange venner og folk, der støttede ham. En af disse var en tysk fyrste, Frederik den vise. Han lod Luther bo på sit slot i næsten et år. På den måde lykkedes det Luther at gemme sig fra paven og hans folk. Mens Luther boede på slottet fik han oversat bibelen fra latin til tysk. Det gjorde han for at tyskerne selv kunne læse biblen. Indtil da havde det kun være kirkens mænd, fx præsterne og munkene, der kunne læse og forstå latin og dermed, hvad der stod i biblen.

Ved siden af at oversætte biblen brugte Luther også tiden på at skrive alle sine tanker og ideer ned. Han skrev om alt det, han ønskede at ændre ved kirken: At præsterne skulle læse op af biblen på folkets eget sprog, så de kunne følge med i, hvad præsten sagde og dermed forstå Guds ord. Han syntes også at det var forkert, at det kun var kirkens folk, der sang i kirkerne. Han mente at alle skulle synge, så han begyndte at skrive nye salmer, som alle kunne synge med på. Han syntes også at det var forkert, at kirkens mænd og kvinder ikke måtte gifte sig. Det ændrede han på ved selv at gifte sig med en nonne.

Luther ønskede at fortælle flest mulige mennesker om den kristne tro. Han ville især gerne have, at folk forstod, at Gud var god ved dem, der troede på ham. For mange mennesker var biblen svær at forstå, og derfor skrev han to bøger, der kunne hjælpe til at forstå biblen. De to bøger hed "Den lille katekismus" og "Den store katekismus" – begge var bøger, der forklarede den kristne tro. Den lille blev brugt til børn i skolen. Den store blev brugt til lærere og til præster.

En af grundene til, at Luther lykkedes med at få sit budskab ud i Europa var, at man i 1400-tallet havde opfundet bodtrykkerkunsten dvs. at man kunne trykke bøger og tekster. Nu behøvede man ikke længere sidde og skrive dem af i hånden side for side. Bogtrykkerkunsten gjorde det altså muligt at masseproducere bøger. Det betød både, at der blev lavet flere bøger men også, at flere mennesker havde råd til dem, fordi de ikke længere var så dyre at lave.

Luthers ideer kom også til Danmark, men det venter vi lige med at høre mere om. I det hele taget spredte Luthers ideer sig fra Tyskland og til Europa og flere og flere lande tog Luthers lære til sig. Dermed havde Luther startet en ny kristendom, der bliver kaldt den lutherske kristendom. Fra da af havde den katolske kirke fået en konkurrent.

Alle Luthers tanker og ideer førte til store forandringer. Disse kaldes samlet for reformationen.

"Reformation" betyder, at man laver om på noget stort fx en religion eller en tro. Det kan være man gør det, fordi reglerne er blevet gamle og ikke rigtigt dur mere, eller fordi man er kommet på en bedre måde at gøre tingene på. Og det var netop det Luther havde gjort: Han havde fundet en ny og, mente han selv i hvert fald, en bedre måde at være kristen på. Reformationen skete over en lang periode, men den var svær at stoppe, især fordi befolkningen og landenes fyrster og konger som regel var på Luthers side.

Bilag 4: Luthers teser

I 1517 hænger Luther sine 95 teser op på kirkedøren i Wittenberg. Årstallet er siden blevet brugt til at markere reformationen. Men sandheden er, at reformationen forløber over mange år og fx først slår igennem i Danmark i 1536. Her bliver du præsenteret for nogle af Luthers teser

Tese 6. Paven kan ikke eftergive nogen skyld, men kan kun erklære og fastslå, at den er eftergivet af Gud.
Tese 36. Enhver kristen, som ret er knust, har fuld syndernes forladelse af straf og skyld, for den gives også uden afladsbreve.

I den katolske kirke kunne man købe såkaldte afladsbreve. Folk købte dem for at få nedsat deres tid i skærsilden. Men med tese nr. 6 mente Luther, at paven og kirken ikke kunne fjerne folks synd og at afladsbreve derfor heller ikke kunne bruges til noget. Luther gik så vidt som at påstå, at gud tilgiver syndere helt gratis og at det kun er Gud der kan tilgive og fjerne synd. Det er det der menes med det, der står i tese 36.

Opgave:

- Hvilke konsekvenser ville det få for den katolske kirke, hvis Luther fik gennemført tese nr. 6 og nr. 36?
- Hvorfor var Paven og den katolske kirke imod disse teser?

Tese 43. Man skal lære de kristne: at man tjener de fattige bedre ved at give til dem eller låne til dem, end at købe aflad.

Afladsbreve gjorde det muligt for rige mennesker at købe sig til mindre tid i Skærsilden, men den mulighed havde de fattige ikke. Luther mente, at hvis man var en god kristen, så brugte man sine penge på de fattige og ikke på afladsbreve, der alligevel ikke kunne bruges til noget. Hjælp man de fattige, var der måske oveni købet en større sandsynlighed for, at Gud ville tilgive en for ens synder, fordi man gjorde noget godt for sine medmennesker.

Opgave:

- Hvis alle de rige gjorde som Luther sagde, hvem ville så få noget ud af det? Og hvem ville miste noget på det?

I 1521 blev Luther bandlyst af den katolske kirke. At blive bandlyst betyder at man bliver smidt ud af kirkens fællesskab og fx ikke kan få lov til at være munk mere.

Opgave:

Forklar med egne ord, hvorfor Luther blev bandlyst

Hvad skulle han have gjort, hvis han skulle have undgået at blive bandlyst?

Hvis han havde gjort dette, hvad tror du så, at der var skete med hensyn til Reformationen?

Bilag 5: Katolikker og protestanter

<p>Katolicismen og den katolske kirke anser sig selv for at være er den direkte arvtager efter Jesus. Den kristne tro opstår efter Jesus død ca. år 30.</p>	<p>Protestantismen opstod i 1517. Det var Martin Luthers, der skabte den efter at have skrevet 95 teser. Protestanter er også kristne.</p>
<p>Den katolske kirke tror på, at paven er Jesus' stedfortræder på jorden. Paven er altså den direkte forbindelse mellem mennesker på jorden og Gud i himlen.</p>	<p>Protestantismen mener ikke, at Gud har en stedfortræder på jorden. Mennesker kan og skal selv søge forbindelse til Gud.</p>
<p>Paven og kirken er de eneste der kan give mennesker frelse og befri mennesker for deres synder. Det kan de sørge for fx gennem afladsbreve</p>	<p>Mennesker kan selv opnå frelse og undgå helvede og skærsilden ved at tro på Gud. Alle der tror på Gud får automatisk tilgivelse.</p>
<p>Paven og den katolske kirke afgør, hvordan Biblen og andre religiøse tekster skal tolkes.</p>	<p>Mennesker skal selv læse biblen og gøre sig overvejelser over, hvordan de kan udleve det kristne budskab i deres hverdag.</p>
<p>Paven bestemmer hvordan man skal opføre sig for at være en rigtig kristen.</p>	<p>Alle, der tror på, at Jesus er Guds søn, og siger at de er protestanter, er protestant.</p>
<p>Adgang til himmerige er kun sikker, hvis man følger den katolske kirke.</p>	<p>Alle der tror på Gud og hans søn Jesus, kan komme i himlen.</p>
<p>Der er ca. 1,2 milliarder katolikker i verden.</p>	<p>Der er omkring 800 millioner protestanter i verden.</p>

Bilag 6: Middelalderen i Danmark

Middelalderen varede i Danmark fra ca. 1050 til 1536. Perioden startede der, hvor vikingetiden sluttede og varede indtil reformationen kom til Danmark. Den nye perioder der kom efter middelalderen hed Renæssancen.

Vikingetid > Middelalder > Renæssance

Andre steder i Europa begyndte middelalderen meget tidligere. Når vi i Danmark siger, at den startede ca. 1050 er det fordi, at den danske konge og vikingerne holdt op med at tage på togter. Da vikingerne holdt op med at opføre sig som vikinger, gik danskerne altså ind i en ny periode i historien.

I løbet af middelalderen var der meget kamp om magten i Danmark og flere konger blev myrdet af familiemedlemmer, der gerne ville have magten. En af dem, der satte en stopper for dette var Valdemar Atterdag. Hans datter, Margrethe 1. skabte efter hans død en union i 1397. Unionen bestod af Danmark, Norge og Sverige. Denne union hed Kalmarunionen og varede indtil 1523. Så i en stor del af middelalderen var Danmark et ret stort rige, der også indeholdt Grønland, Island, Færøerne og Finland.

Som du ved, gik man i vikingetiden fra den hedenske tro til katolsk kristendom. Den katolske kirke havde meget magt i Europa og det var paven, der styrede det hele nede fra Rom. Alt hvad mennesker gjorde og sagde, skulle passe sammen med, hvad der stod i biblen. Gjorde det ikke det, risikerede man at blive henrettet. Derfor var der ikke mange mennesker, der turde sige kirken eller paven imod. I middelalderen var folk meget religiøse og de troede på alt, hvad præsterne sagde. Derfor fyldte religion også meget i deres liv. Tænk over det et kort øjeblik. Det var kun præsterne, der kunne hjælpe en, så man kunne få tilgivelse for sine synder. Derfor var det meget farligt, hvis man blev uvenner med præsten. Så man gjorde det, som præsten sagde, at man skulle. De gik meget i kirke, og gjorde hvad præsten sagde, for man ville helst ikke være en synder. En synder er en, der ikke overholder kirkens regler. Var man en synder var man sikker på, at man kom i helvede, for det fortalte præsterne. Men præsterne fortalte også, at man kunne gøre bod. Dvs. at man kunne prøve at gøre det godt igen fx ved at bruge en masse tid på religiøse handlinger som bøn og pilgrimsfærd eller ved at give gaver til kirken.

Biblen var dengang skrevet på latin og det var kun kirkens folk, der kunne læse latin. Det var også kun fine og rige menneskers børn, der kunne blive præster. Det betød, at størstedelen af befolkningen, nemlig bønderne og borgerne, ikke selv havde mulighed for at læse biblens ord. Derfor var de nødt til at stole på det, som præsten sagde henne i kirken. Skærsilden er et godt eksempel på, hvordan kirken narrede folk. For der er ingen steder i biblen skrevet noget om Skærsilden. Man kan sige, at det var noget paven og den katolske kirke opfundet for at få folk til at opføre sig ordentligt og for at få fat i deres penge.

Hvad hed perioden før middelalderen?	Kalmarunionen
Hvad hed perioden efter middelalderen?	Synd
Hvad hed det, som Margrethe 1. oprettede i 1397?	Latin
Hvem er overhoved for den katolske kirke	Renæssance
Et andet ord for det at overtræde kirkens regler	Skærsilden
Et andet ord for det at gøre noget igen	Vikingetid
Hvad hed det sprog som kirken brugte?	Paven
Hvor risikerede man at komme hen, hvis man syndede?	Bod

Bilag 7: Reformationen i Danmark 1536

Intro

Martin Luther startede reformationen i Tyskland i 1517 og ideerne spredte sig hurtigt til andre lande. Luthers tanker var især populære hos konger og fyrster, fordi reformationen ville betyde, at de fik mere magt og flere penge. En af disse tilhængere var den danske konge, Christian 2. Han blev konge i Danmark i 1513 og var altså konge i Danmark, da Luther startede Reformationen. Christian 2. kunne lide ideerne og allerede i 1522 indførte han love der gjorde, at kirken fik mindre magt i Danmark. I 1526 besluttede man i Danmark, at det var slut med, at paven skulle bestemme, hvem der skulle være biskop i Danmark.

Christian 2.

Christian 2. gjorde en masse gode ting for at få gjort Danmark mere protestantisk sådan som Luther havde sagt det. Han kom dog i store vanskeligheder i 1521 under en begivenhed, der hedder "Det stockholmske blodbad". Det førte til, at han i 1523 måtte flygte fra Danmark. Han rejste blandt andet til Wittenberg og hvor han mødte Martin Luther.

Protestantisme spreder sig

Luthers ideer blev i løbet af 1520'erne ret udbredte i Danmark. Både rige og fattige kunne godt lide Luthers tanker og allerede i 1526 blev der oprettet lutherske præsteskoler i Danmark. I Viborg gik en mund ved navnet Hans Tausen rundt og prædikede den lutherske lære. Det kunne han dog ikke gøre i kirken, for den var katolsk og kirken havde smidt ham ud, da han begyndte at opføre sig som en luthersnak præst. Derfor holdt Hans Tausen en slags gudstjenester ude i det fri. Mennesker som havde lyst, kom og lyttede til ham. Omkring år 1530 begyndte også borgerne i byerne at vise interesse for og opbakning til den protestantiske tro. I Viborg, hvor Hans Tausen boede, besluttede man, at der kun skulle være lutherske gudstjenester i byen. De katolske munke blev derfor smidt ud af kirkerne og klostrene, og så flyttede de nye lutheranske præster ind.

En konge på flugt

Men rundt omkring i Danmark var der stadig mange mennesker, som var tilhængere af den katolske kirke og som mente, at man ikke skulle gøre Danmark lutheransk. Det var nogle af disse, der havde medvirket til at sende Christian 2. på flugt og "fyre" ham som konge. Det var også dem, der havde valgt at hans efterfølger skulle være Frederik 1. som blev konge i 1523. Som tak for deres hjælp med at gøre ham til ny konge af Danmark havde han lovet, at han ville forhindre den lutherske kristendom i Danmark og at der altså stadig skulle være katolske kristendom i Danmark.

Frederik 1.

Men da først Frederik 1. var blevet konge blev det tydeligt, at han gik ind for den lutherske kristendom. Han havde ikke i sinde at overholde det, han havde lovet. Da Frederik 1. døde i 1533 havde rigsrådet ikke travlt med at finde en ny konge. Den mest oplagte at vælge var Christian af Slesvig og han var lutheraner. Rigsrådet havde meget magt og de fleste af dem var katolikker. Rigsrådet lod være med at vælge en ny konge. Det blev folket så vrede over, at det kom borgerkrig i Danmark. Borgenkrigen varede fra 1534-1536. Den kaldes Grevens fejde

Grevens fejde

Krigen startede med et oprør i Malmø, der i dag ligger i Sverige. Der havde man sagt, at de protestantiske præster skulle smides ud. Der var andre byer der støttede borgerne. Så de slog sig sammen. De fik også hjælp af Christoffer af Oldenburg. Han var greve. Det er en adelig titel. Han blandede sig fordi han gerne ville hjælpe Christian 2. med at blive konge igen. Grev Christoffer sendte en hær af sted og de erobrede hurtigt Sjælland. Ridsrådet blev nu bange. De tænkte: Hvis vi taber, så bliver det helt sikkert Christian 2. der bliver konge igen. Derfor gjorde de noget andet. De sagde at Frederik 1.'s søn, skulle være konge. Han hed også Christian og blev kendt som Christian 3. Så på den måde endte Rigsrådet alligevel med at vælge den konge, som de først havde sagt nej til i 1533.

Skipper Clement

Men det betød ikke, at der nu var fred. For der var stadig mange, der var utilfredse med, at Christian 2. ikke var blevet konge igen. I 1534 var der en skipper, der hed Clement. Han startede et oprør sammen med en masse bønder. De ville ikke have Christian 3. som konge. Skipper Clement og bønderne kæmpede hårdt, men de tabte. En af grundene var, at den svenske konge også hjalp Rigsrådet og Christian 3. Modstanden blev for stor, og Greven og Clement måtte til sidst opgive. Christian 3. blev Danmarks nye konge og indførte protestantismen i 1536. Det kalder vi for "Den danske Reformation"

Bilag 8: Skipper Clements morgensang

Skipper Clements morgensang

Fuld tekst

Tekst: Ebbe Kløvedal Reich, Melodi: Leif Varmark

Skærm jeres hus med grav og planke

hvæs jeres leer snittende blanke

frygt ikke Rantzaus sorte hær

silke skal vige for vadmelsklæ'r

/ Bønder og tømrer', jyske knejte

nu skal vi sejre i grevens fejde /

Mennesker bytter de ud for penge

porten til frihed de låse og stænge

piner og binder med arv og gæld

jorden, som havde de skabt den selv

Bagved de riges glitrende hjelme

skjuler sig bange, skælvende skælme

Djævelen selv har dem givet til pynt

Rustninge, skjolde, jord og mønt

Rigdom, si'r de, er for de rige

Bibelen har noget andet at sige

Fattig på jorden vandred guds søn

hented' just ikke hos dem sin løn

Kirkens sorte skadesværme

skal sig for pigernes latter beskærme

spraglede herremandsaner på stand

møde nu skal den danske mand

Hanen har galet trende gange

stå nu kun fast, for vi er de mange

Lad ikke fremtiden sige om os

rigdommen knægted os uden at slås

/ Bønder og tømrer', jyske knejte

nu skal vi sejre i grevens fejde /

Skriv her din oversættelse og tolkning af det vers, du arbejder med

Bilag 9: Renæssancen i Danmark

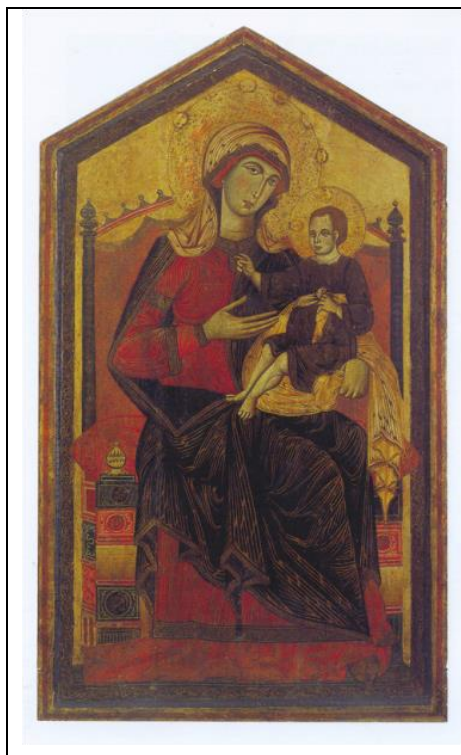
Renæssancen varede fra 1536-1660. I 1660 blev der indført enevælde i Danmark. Det betyder at det nu er kongen, der er eneheriker i Danmark. Derfor hedder perioden efter renæssancen også enevælden. Vi deler den dog op i den tidlige enevælde, som varer fra 1660-1788, og den sene enevælde fra 1788-1849.

Middelalder

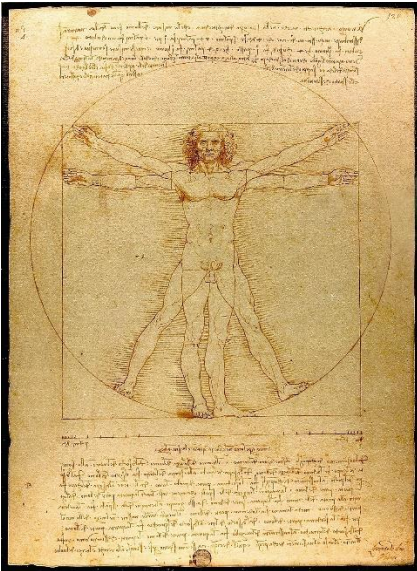
Renæssance

tidlig enevælde

Ligesom middelalderen kom senere til Danmark, kom også renæssancen senere til Danmark. Renæssancen startede allerede i i 1300-tallet i Norditalien, hvor den spredte sig til resten af Europa. Renæssance betyder genfødsel og det, der blev genfødt var ideerne fra den tidsperiode, som vi kalder antikken. Antikken varede fra 480-336 f.v.t. De ideer der blev genfødt var de græske og romerske tanker. I middelalderen havde der været meget fokus på Gud og kirken, men i renæssancen kom der i stedet fokus på det enkelte menneske. Det kunne man især se i kunsten, hvor der blev malet billeder af enkeltpersoner og ikke af billeder med et kristent eller guddommeligt indhold. (indsæt to billeder). Billedets udtryk ændrede sig også og blev mere tredimensionelt, fordi man begyndte at bruge perspektiv i billedet. Middelalderens kunst var mere fladt i udtrykket.

Leonardo da Vinci levede i renæssancen og er på mange måde indbegrebet af perioden. Han var kunstner og videnskabsmand og interesserede sig meget for mennesker som individer og for menneskekroppen. Billedet til højre er lavet af ham. Det hedder "Mona Lisa" og er en af verdens mest kendte malerier. Han er også kendt for at lave Den vitruvianske mand, som du kan se herunder.

Netop videnskaberne havde en stor betydning i renæssancen. På samme måde havde tro haft en stor betydning i middelalderen. I middelalderen skulle al videnskab passe sammen med kristendommen. Sagde en videnskabsmand noget, der ikke passede med, hvad der stod i biblen, blev hans videnskab betragtet som kættersk, og så kunne man risikere at blive brændt på bålet. I renæssancen var det anderledes. Videnskabsmænd observerede verden og lavede undersøgelser og var mere ligeglade med, om det passede med indholdet i biblen. Man fandt og ligefrem beviser på, at det der stod i biblen slet ikke passede. Under reformationen havde flere taget afstand fra paven og den katolske kirke, men man var stadig kristen. Man forsøgte jo netop med reformationen at gøre kristendommen mere nærværende og det enkelte menneske ansvarlig for sine handlinger. For at kunne gøre det, var det nødvendigt, at man fik oversat biblen fra latin til folkets sprog.

Overtro var på dette tidspunkt ikke noget nyt, men overtro fik en opblomstring i renæssancen. Det var især troen på hekse som blev voldsom i denne periode. Mange tror i dag, at heksejagt er forbundet med middelalderen, men det er ikke tilfældet. Selvom reformationen havde fundet sted, havde troen stadig en stor betydning for mennesker, og måske var det interessen for det enkelte menneske, der fik interessen for hekseri til at vokse: Hvis noget gik galt, måtte det jo være nogens skyld. Det var slut med at tro, at det var Gud, der straffede. Mennesker begyndte i stedet for at tro, at hekse og troldmænd samarbejdede med

djæveln, og der skulle ikke meget til for at man risikerede at blive brændt levede på bålet. Et ondt ord eller blik kunne sommetider være nok til, at man blev anklaget og dømt for at være en heks eller troldmand.

Christian 4. var konge i renæssancen fra 1577-1648. Han var i særdeleshed hård ved hekserne og var ubarmhjertig. Det er en side af den ellers højtelskede konge, som vi sjældent forholder os til. De fleste hekseforfølgelser i Danmark fandt sted i perioden 1540 til 1693 hvor op mod 1000 blev brændt på bålet.

Bilag 10: 30-årskrigen

Ca. 100 år efter reformation og Luthers 95 teser på kirkedøren i Wittenberg udbrød der krig i Europa. Det startede som en krig mellem katolikker og protestanter i det Tysk-romerske Rige. Det var et stort rige, der blev ledet af en kejser, men selve riget var sammensat af mange mindre lande. Disse lande blev styret af en fyrste. Men fyrsterne var ikke enige om, om det tysk-romerske kejserrige skulle være katolsk eller protestantisk. Krigen mellem de enkelte fyrster og kejseren fik andre lande til at blande sig, enten for at støtte katolikkerne eller for at støtte protestanterne. Fx deltog Danmark i krigen i to omgange for at støtte protestanterne.

30-årskrigen var brudt ud i 1618 og i 1645 blev man enige om at stoppe krigen, der havde kostet mange mennesker livet. Man besluttede derfor at afholde en meget stor fredsforhandling. Det var første gang at så mange lande var samlet om at forhandle fred. Forhandlingerne fandt sted i Westfalen i Tyskland (er det et område?). Men der var mange ting, der skulle diskuteres og der var mange, der skulle høres. Udover at slutte krigen og skabe fred var det især to ting, der skulle findes en løsning på: Religion og magt. Derfor tog det næsten 4 år at nå frem til en aftale, som blev underskrevet i 1648

Aftalen betød,

- at der opstod nye selvstændige lande som Schweiz og Nederlandene.
- At ethvert land blev selvstændig og at andre lande ikke kan bestemme over det.
- Det tysk-romerske kejserrige skulle give afkald på flere områder til fx Frankrig og Sverige.
- De tyske fyrster fik mere magt i deres eget land.
- Det tysk-romerske kejserrige mistede en stor del af sin magt.
- Fyrsterne kunne bestemme landets religion, men det enkelte menneske måtte selv bestemme, om de ville være protestanter eller katolikker.
- At der blevet lavet forbud mod at undertrykke eller forfølge andre fordi de havde en anden religion.

Aftalen betød, at både den tysk-romerske kejser og paven mistede meget magt. Landene i Europa blev mere selvstændige og det banede vejen for de enevældige konger, der dukkede op i perioden derefter.

”Det vigtigste ved den westfalske fred er måske, at man i Europa lærte, at det er en god idé at afholde store fredsforhandlinger, når der er udbrudt storkrig. Den første gang var som sagt i Westfalen, men 150 år senere i 1814 var der igen indkaldt til fredsforhandlinger i Europa efter Napoleonskrigene (Weinerkonferencen) og igen i 1918 mødtes verdens ledere for at aftale rammerne for fred efter 1. verdenskrig (Versaillesfreden). I dag løses den slags opgaver primært af FN.

Bilag 11: Tidslinjen

Du skal nu lave en tidslinje om alt det, du har arbejdet med i dette forløb. Din lærer fortæller dig, hvordan I skal lave tidslinjen. Her kan du læse om, hvad tidslinjen skal indeholde og hvilke mål, der er med den

MÅL

- Redegøre for de 3 historiske perioders særtegn inden for kristendommens historie
- Forklare kristendommens udvikling i Danmark fra ca. 800 til 1648.
- Redegøre for det centrale i de 3 kanonpunkter: Jellingstenene, Reformationen og Den westfalske fred.

KRAV TIL INDHOLD

Oversigt over begreber, der **skal** anvendes i produktet. I må gerne bruge flere. Indsæt også gode billeder, der hjælper med at forklare det hele. God arbejdslyst ☺

Vikingetid	30-årskrigen
Middelalderen	Grevens fejde
Renæssancen	Katolikker
Jellingestenene	Protestanter
Reformationen	Katekismus
Den westfalske fred	Poppo
Martin Luther	Hans Tausen
Christian 2.	Harald Blåtand
Frederik 1.	

